

Шифр: Декада

НАУКОВА РОБОТА

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	5
1.1. Ідентифікація та соціальна природа домашнього насильства.....	5
1.2. Правові засади протидії домашньому насильству.....	9
РОЗДІЛ 2. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: СУБ'ЄКТИ ТА ПРИЧИНИ ПОШИРЕННЯ.....	15
2.1. Суб'єкти домашнього насильства.....	15
2.2. Причини домашнього насильства.....	17
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	20
3.1. Ратифікація «Стамбульської Конвенції» як ефективний засіб протидії домашнього насильства.....	20
3.2. Перспективи запровадження інституту попередження та протидії домашнього насильства.....	23
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	29

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Домашнє насильство як негативне антисоціальне, суспільно небезпечне явище становить неабияку загрозу для функціонування інституту сім'ї, загострення родинних взаємовідносин, нівелює конституційне положення, за якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Незважаючи на значну увагу міжнародної спільноти, розвиток громадянського суспільства, функціонування інституту прав людини, суттєвий цивілізаційний поступ, навіть високорозвиненим правовим і демократичним державам не вдається ліквідувати домашнє насильство.

З метою гарантування і забезпечення дієвості та ефективності безпеки українських громадян, а також зміцнення сімейних цінностей постає необхідність розробки заходів в частині протидії домашнього насильства, в тому числі шляхом ратифікації міжнародних норм щодо окресленого питання.

Проблематика домашнього насильства висвітлювалась в роботах таких вчених, як: Ботнаренко І. А., Волощук А. М., Герасименко Г.В., Джужа О. М., Кобеньок Г.В., Пивоваров В.В., Полковенко О.В., Полковенко Т.В. тощо. Праці зазначених науковців переважно стосуються загальних аспектів виникнення та функціонування домашнього насильства. В той же час, питання щодо організаційно-правових засад протидії домашнього насильства є малодослідженими та потребують науково-практичного дослідження та обґрунтування.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз теоретичних положень поняття та правової природи домашнього насильства, а також розробка шляхів удосконалення організаційно-правових засад протидії цього антисоціального явища.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання:

- ідентифікувати та розкрити соціальну природу домашнього насильства;
- узагальнити правові засади протидії домашнього насильства;
- визначити суб'єктів домашнього насильства;
- встановити причини домашнього насильства;
- обґрунтувати доцільність ратифікації «Стамбульської Конвенції» як ефективного засобу протидії домашнього насильства;
- окреслити перспективи запровадження інституту попередження та протидії домашнього насильства.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, що виникають у процесі протидії домашнього насильства.

Предмет дослідження становлять організаційно-правові засади протидії домашнього насильства.

Методи дослідження. Для досягнення мети й завдань було використано комплексну систему загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Загальнонауковий діалектичний метод застосовувався у всіх розділах дослідження задля формування загальної методологічної основи дослідження, що дозволило ідентифікувати та розкрити соціальну природу домашнього насильства.

Формально-догматичний метод дозволив здійснити аналіз теоретичних напрацювань різних аспектів протидії та причин домашнього насильства.

Формально-юридичний та структурно-функціональний сприяв розгляду та аналізу правових норм, якими регулюються питання щодо протидії насильства в сімейному середовищі, визначенню суб'єктів домашнього насильства.

Методи моделювання, аналізу та синтезу були використані у процесі розробки шляхів удосконалення організаційно-правових засад протидії домашнього насильства.

Статистичний метод використовувався для опрацювання статистичних даних задля виявлення осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Практичне значення результатів. Сформульовані у науковій роботі положення, висновки, рекомендації і пропозиції можуть бути використані:

у науково-дослідницькій роботі – для подальшого теоретичного дослідження положень протидії домашнього насильства, зокрема їх організаційно-правових засад;

у законотворчій діяльності – при розробці нормативно-правових актів спрямованих на протидію домашнього насильства та захист осіб, які зазнали вказаного явища;

у навчальному процесі – при підготовці навчально-методичного забезпечення з навчальної дисципліни «Міжнародний механізм контролю за дотриманням прав людини».

Структура й обсяг роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи становить 30 сторінок. Список використаної літератури містить 30 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Ідентифікація та соціальна природа домашнього насильства

Домашнє насильство залишається однією з найгостріших соціальних проблем [5, с. 45]. Актуальність проблеми подолання та попередження насильства у сім'ї зумовлена стрімким збільшенням фактів фізичного, психологічного, економічного і сексуального насильства і одночасно при цьому – відсутністю належного реагування на прояви насильства в сім'ї з боку суспільства, нашого безпосереднього оточення [14, с. 22].

Ідентифікація та розкриття соціальної природи домашнього насильства є важливим як у теоретичному, так і практичному аспектах. Видається доцільною точка зору, що теоретико-методологічна невизначеність породжує стихійність, застосування випадкових і хибних методик, далеких від оптимальних з огляду на сучасні демократичні засади [17, с. 118]. Відтак, задля того, аби направити практику в правильний напрям, передусім необхідно дослідити теоретичне підґрунття проблемної галузі, сфери, явища тощо. З огляду на зазначене, в контексті нашого дослідження необхідно розглянути існуючу джерельну базу щодо тлумачення дефініції «домашнє насильство».

У Великому тлумачному словнику української мови розкрито змістовне наповнення категорій «домашнє» та «насильство». Так, перше поняття тлумачиться як «який виконується дома», відповідно друге – «застосування фізичної сили до кого-небудь; застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось» [3, с. 316, 735]. Як бачимо, у довідниковій літературі, на основі узагальнення та поєднання вищезазначених тлумачень, поняття домашнє насильство розглядається крізь призму словосполучення «застосування сили / вплив, що виконується вдома».

Доцільно відмітити, що переважна більшість науковців досліджуючи різні аспекти домашнього насильства відштовхуються від законодавчого визначення цього поняття.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє

наси́льство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [22].

Таким чином, узагальнюючи законодавче визначення поняття «домашнє насильство», можемо виділити його характерні риси:

- 1) це діяння (дії або бездіяльність), тобто проявляється шляхом вчинення активних вольових дій або в пасивному вольовому поводженні;
- 2) здійснюється у формі фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства;
- 3) вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання;
- 4) суб'єктами є родичі (або колишні родичі).

На наш погляд, законодавче визначення поняття домашнє насильство не є ідеальним оскільки: по-перше, не відображає ефективні механізми захисту суб'єктів, які його зазнали; по-друге, не окреслює види відповідальності за його вчинення. З огляду на зазначені доводи, вбачаємо доцільність у додатковій правовій регламентації досліджуваного поняття.

Попри те, що законодавець на офіційному рівні закріплює лише термін домашнє насильство, яке в свою чергу поділяється на фізичне, психологічне, економічне та сексуальне [22], в наукових колах поряд із цими поняттями як слова-синоніми застосовуються такі категорії, як «сімейне насильство» та «наси́льство в сім'ї», «наси́льство вдома», що не є хибним, оскільки їх єднальною категорією цих дефініцій є те, що насильницькі дії вчиняються безпосередньо по відношенню до колишніх чи теперішніх членів сім'ї.

Сучасні реалії статистичних даних (статистичні дані на 2018 – початок 2019 відсутні) щодо кількості осіб, які постраждали від сімейного насильства, зумовлюють нагальну потребу у протидії цього антисоціального явища. Так, країнах, де ведеться систематичний статистичний облік, кількість жінок, які страждають від побиття їхніми чоловіками або партнерами, сягає від 40% до 80%. Відмітимо, що такого насильства зазнають жінки всіх вікових і соціально-економічних груп [7, с. 5]. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в усьому світі 30% жінок, які перебувають у

відносинах, зазнавали фізичного чи сексуального насильства з боку свого партнера на протязі життя. До 38% вбивств жінок у світі здійснюється інтимними партнерами чоловічої статі [15].

В Україні у 2010 році, за даними Міністерства внутрішніх справ України, було зареєстровано 157167 заяв та повідомлень про загрозу або вчинення насильства в сім'ї, у 2011 році – 162768, у 2012 (до 20/12/2012) – 137782, у 2013 році – 174229 відповідно. Причому, у 2013 році 96191 особам було винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї [9, с. 12]. За даними Програми розвитку ООН в Україні у 2012 році компетентними органами було розглянуто 101 265 справ щодо адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173-2 (вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми) Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП), з них до 6731 особи було застосовано запобіжний захід у вигляді адміністративного арешту, у першому півріччі 2013 року - 51 286 справа та 2810 відповідно [14, с. 24].

Аналіз статистичних даних, представлених наприкінці 2017 року у місті Хмельницький за круглим столом «Актуальні проблеми протидії насильству в сім'ї» засвідчують, що справи про насильство у сім'ї (ст. 173-2 КУпАП) посідають 3-тє місце за кількістю надходження справ про адміністративні правопорушення до судів Хмельницької області у першому півріччі 2017 р. Переважна більшість справ стосується такого виду насильства в сім'ї, як психологічне (98 %). При цьому потерпілими від насильства в сім'ї майже у всіх випадках були жінки – 974 (92,15 %), з них: 718 – дружини, колишні дружини, співмешканки; 178 – матері; 47 – дочки; 18 – сестри; 9 – тещі; 4 – бабусі [1]. Вітчизняні правозахисні групи зазначають про те, що від фізичного домашнього насильства в Україні страждає орієнтовно 1,8 мільйона жінок. У 90% випадків – це насильство чоловіків щодо жінок. З кожним роком шокуюча статистика щодо насильства вдома невпинно зростає [30].

У той же час, наукова та громадська спільнота одноголосно стверджують, що представлені показники наявності домашнього насильства не відображають реальний стан проблеми, на практиці ж кількість таких осіб є суттєво більшою. На наш погляд, особи, які зазнали домашнього насильства досить часто не звертаються до правоохоронних органів через побоювання, що рівень насильства може збільшитись, а також осуд, цькування та насміхання сусідів, знайомих тощо. В нашій державі, як і в більшості постсоціалістичних країн, не прийнято виносити на публічне обговорення питання щодо домашнього насильства.

З огляду на глобальність зазначеної проблеми, щороку в Україні проводиться міжнародна кампанія «16 днів проти насильства», протягом якої громадська спільнота проводить низку заходів, конференцій та конгресів, присвячених актуалізації питань протидії домашнього насильства. З метою посилення уваги до осіб, які зазнали домашнього насильства та в знак їх підтримки, щороку 25 листопада в Україні відзначається Міжнародний день проти насильства щодо жінок.

1.2. Правові засади протидії домашньому насильству

В контексті нашого дослідження під правовими засадами протидії домашньому насильству ми розуміємо систему міжнародного й національного законодавства, в тому числі їх окремі норми, які прямо чи опосередковано регулюють питання щодо протидії цього антисоціального явища, зокрема визначають відповідальність за вчинення діянь фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства одного члена сім'ї по відношенню до іншого.

Напрацювання вчених дають змогу виокремити достатньо широке коло історичних пам'яток вітчизняного права, котрі регулюють стосунки в цій сфері, а саме: Статути Володимира та Ярослава про церковні суди, Руська Правда, Статути Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр., «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., «Уложення про

покарання кримінальні та виправні» 1845 р. та 1885 р., Кримінальне Уложення 1903 р., Кримінальні кодекси радянської України 1922, 1927 та 1961 рр. й ін. [28, с. 277].

Весь цивілізований світ безкомпромісний щодо домашнього насильства [30, с. 281]. У площині курсу України на європейську інтеграцію та амбітні плани нашої країни стати повноцінним членом Європейського Союзу, що окреслено у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [27], особливу увагу доцільно приділити міжнародним нормативно-правовим актам в частині протидії домашнього насильства.

Так, у статті 5 Загальної декларації прав людини проголошено, що нікого не може бути піддано катуванню або жорстокому, нелюдському, або такому, що принижує його гідність, поводження і покарання [8].

У Конвенції Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок зазначено, що держави-сторони вживають усіх відповідних заходів з метою змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для досягнення викоренення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок [23].

Відмітимо, що вітчизняні дослідники [13, с. 118] досліджуючи правові аспекти протидії домашнього насильства, з-поміж низки міжнародних нормативно-правових актів виділяють Декларацію ООН про викорінювання насильства щодо жінок [6], аргументуючи увагу на тому, що це перший міжнародний нормативно-правовий документ, що дає визначення поняття «насильство щодо жінок».

Дійсно, аргумент не безпідставний, оскільки вказана Декларація вперше серед міжнародних нормативно-правових актів визнає, що насилля по відношенню до жінок є *порушенням прав людини та основоположних свобод жінки (курсив наш – Л.О.)*, а також перешкоджає чи унеможливорює користування цими правами та свободами. Під терміном «насилля щодо

жінок», згідно Декларації, розуміється будь-який акт насилля, здійснений на основі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичні, статеві або психологічні збитки або страждання жінкам, а також погрози вчинення таких актів, примус або довільне позбавлення волі, будь то в суспільному чи особистому житті [6].

На національному рівні основоположним документом щодо протидії домашнього насильства є Конституція України [12]. Не дивлячись на те, що в Основному Законі відсутня пряма вказівка щодо недопущення проявів домашнього насильства чи захист громадян, які його зазнали, це опосередковано впливає із глибинного аналізу його норм. На підтвердження нашої думки проаналізуємо окремі норми Конституції України. Так, статтею 1 передбачено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [12]. В контексті нашого дослідження, особливого аналізу потребує дефініція «соціальна держава». Розділяємо позицію видатного вченого Б.І. Сташківа, що держави, які почали називатися соціальними, наголошують на тому, що такі країни визнають соціально-економічні права громадян, сприяють їх забезпеченню [26, с. 5]. З огляду на визнання державою прав громадян, заслуговує уваги й стаття 21 Основного Закону, де задекларовано, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [12].

У статті 3 Конституції України задекларовано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [12]. Таким чином, держава на найвищому конституційному рівні взяла на себе зобов'язання щодо визнання людини найвищою соціальною цінністю та забезпечення прав і свобод людини. Зазначене дозволяє стверджувати, що Конституція України є

першоджерелом формування та реалізації державної політики протидії домашнього насильства.

Усвідомлення нашої держави у потребі нормативно-правового закріплення організаційно-правових аспектів протидії домашнього насильства зумовило прийняття у 2001 році Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [24]. Відмітимо, що у 2017 році цей нормативний акт втратив чинність. По спливу часу, вказаний Закон неодноразово зазнавав критики з боку правоохоронних органів, громадськості, правозахисників, а також громадян, які зазнали домашнього насильства. Вказані суб'єкти одноголосно мотивували свою позицію відсутністю ефективних засобів захисту жертв сімейного насильства та механізмів протидії цього явища на теренах українського простору.

Подальше системне удосконалення національного законодавства в частині протидії домашньому насильству відбулося шляхом прийняття у 2017 році Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [22]. Отже, як бачимо, виходячи із назви вищезазначеного нормативно-правового акту, законодавець розширив спектр заходів щодо усунення та нейтралізації насильства вдома. Відтак, політика держави спрямована не на попередження, а запобігання та протидію сімейного насильства. На наш погляд, останні категорії видаються більш дієвими та ефективними, аніж перша.

Згідно Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: 1) запобігання домашньому насильству; 2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством; 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом

відповідальності та зміна їхньої поведінки [22]. Не дивлячись на законодавче закріплення вищезазначених гарантій, аналіз існуючої практики та власні спостереження автора доводять, що переважна більшість з них має місце лише на папері, тобто характеризуються декларативністю.

В межах нашого дослідження особливої уваги заслуговують питання щодо спеціальних заходів протидії домашньому насильству та відповідальності за його вчинення. Згідно Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать: 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника; 2) обмежувальний припис стосовно кривдника; 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників [22].

Вищезазначений нормативний акт передбачає, що кривдник, який порушив вимоги спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, несе відповідальність відповідно до закону [22]. Частиною 1 статті 173-2 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення. Причому, санкція вказаної статті передбачає адміністративне стягнення у вигляді накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до

сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб [10]. На наш погляд, існуючі види адміністративних стягнень є занадто м'якими, зокрема, не сприяють у переосмисленні особою, яка здійснювала насильство в сім'ї суспільної небезпеки вчиненого діяння, та головним чином не сприяє його виправленню. З огляду на зазначені доводи, зокрема з метою підвищення ефективності і дієвості протидії домашнього насильства, вбачаємо доцільність у підвищенні рівня адміністративної відповідальності осіб, які здійснюють насильство в сім'ї.

11 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Забігаючи наперед відмітимо, що вказану у Законі Конвенцію Україна й донині не ратифікувала. Отже, вказаним Законом введено статтю 126-1 Кримінального кодексу України, де чітко визначено, що домашнє насильство це умисне систематичне вчинення фізичного психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебувала), у сімейних або близьких стосунках, що призводить до фізичних або психологічних розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. За вчинення вище перерахованих дій передбачається відповідальність у вигляді громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [21].

Прийняття вищезазначеного Закону не викорінить проблему насильства в сім'ї повною мірою, в той же час важливим аспектом в частині протидії домашньому насильству є нововведення щодо запровадження інституту кримінальної відповідальності осіб, які вчинили домашнє насильство у будь-якій формі.

РОЗДІЛ 2

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: СУБ'ЄКТИ ТА ПРИЧИНИ ПОШИРЕННЯ

2.1. Суб'єкти домашнього насильства

Безперечно задля змістовного дослідження організаційно-правових засад протидії домашнього насильства необхідно визначити потенційних суб'єктів, які зазнають вказаного антисоціального явища.

Доцільно відмітити, що за функціонування Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [24] перелік суб'єктів, які є жертвами домашнього насильства був відсутній.

Згідно з статтею 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відповідно дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб:

- 1) подружжя;
- 2) колишнє подружжя;
- 3) наречені;
- 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя);
- 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти;
- 6) особи, які мають спільну дитину (дітей);
- 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти);
- 8) дід (баба) та онук (онука);
- 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка);
- 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка);
- 11) рідні брати і сестри;
- 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука);

13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими;

14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням;

15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [22].

Отже, як бачимо, у законодавстві відсутній вичерпний перелік суб'єктів – жертв домашнього насильства, що наш погляд, пояснюється багатогранністю вказаного явища.

Вчені зазначають, що в результаті домашнього насильства у жертв виникають як психологічні розлади (депресія, безсоння, нав'язливі стани, страхи), ці проблеми пов'язані не тільки з психологічними проблемами, так і суто фізіологічні, проблеми, такі як головні болі, болі в серці тощо, які також мають психогенну природу [19, с. 71]. У зв'язку з цим, суб'єктів, які зазнали домашнього насильства ми розглядаємо як психологічно та соціально-вразливу групу осіб, які потребують до себе підвищеної уваги з боку держави та громадянського суспільства шляхом закріплення законодавчих гарантій, які спрямовані на їх убезпечення від прецедентів домашнього насильства у майбутньому.

Загалом, набуття правового статусу суб'єкта домашнього насильства впливає із таких юридичних фактів:

1) постраждалий є виключно фізичною особою (громадянином України, іноземцем або особою без громадянства), незалежно від віку, майнового стану, місця проживання тощо;

2) сімейне споріднення (першого, другого, третього та четвертого ступенів) кривдника та особи, яка зазнала насильства;

3) вчинення діяння (дій або бездіяльності) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру одного члена сім'ї по відношенню до іншого;

4) потреба правової, соціальної, психологічної та духовної допомоги та підтримки від вказаного суспільно небезпечного діяння.

Вищезазначені юридичні факти набуття правового статусу суб'єкта домашнього насильства передбачені гіпотезою правової норми, зокрема де чітко визначено умови, за яких дія нормативного акту. За своєю правовою природою вказані юридичні факти можуть бути як: (а) одноразовими, так і (б) багаторазовими, інакше кажучи особа, може зазнати домашнього насильства, як одноразово, так і систематично.

Доцільно зазначити, що як показують дослідження вчених в окресленому напрямі та власні спостереження автора, найчастіше до групи соціального ризику домашнього насильства належать жінки. Крім того, на практиці зафіксовано низку випадків здійснення домашнього насильства по відношенню до дітей. З огляду на зазначене, вважаємо, що останні потребують особливого захисту з боку держави в особі органів державної влади та місцевого самоврядування.

2.2. Причини домашнього насильства

Необхідно визнати, що факти здійснення насильства в сім'ї є різновидом порушення фундаментальних прав людини, недопущення та протидія зазначеного явища зумовлює доцільність дослідження причин його поширення, як одного із механізмів вирішення окресленої проблематики.

Науковці при дослідженні вказаної проблеми докладно розглядають чинники, що обумовлюють насильство в сім'ї загалом і насильство над жінками [20, с. 57]. Відмітимо, що серед вчених, представників правоохоронних органів, суб'єктів, функціональні повноваження яких

спрямовані на протидію насильства в сім'ї, практичних психологів відсутня єдина точка зору щодо причин домашнього насильства. Вважаємо хибним існуючий стереотип, за якого домашнє насильство вчиняється в родинях, які ведуть антисоціальний спосіб життя, а також діяння по відношенню до члена сім'ї фізичного, сексуального, психологічного та економічного насильства вчиняють виключно особи з девіантною поведінкою, зокрема, особи, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Вчені-теоретики виділяють наступні причини домашнього насильства:

- соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві, пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки);
- економічні (матеріальні нестатки, відсутність гідних умов життя поряд із відсутністю умов для працевлаштування, заробляння грошей, економічна залежність, безробіття);
- психологічні (стереотипи поведінки);
- педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини);
- правові (ставлення до насильства як до внутрішньосімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї – як до власності через відсутність правової свідомості);
- політичні (прихильність до гендерних стереотипів, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства, а не до сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства, чоловіків);
- соціально-медицині (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм, наркоманія, агресія тощо);

– фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо) [16, с. 25].

Віддаючи належне вченим у спробі наукового осмислення причин домашнього насильства, більш детально зупинимось саме на правових. На наш погляд, змістовне наповнення вищезазначеної причини характерне для психологічних причин, а не правових. Переконані, що для останньої характерна відсутність усвідомлення безкарності, суспільної небезпеки насильницьких дій та їх наслідків, в тому числі правових. Більше того, в ієрархії вищезазначених причин домашнього насильства саме правові займають перше місце.

На підтвердження нашої тези наводимо результати дослідження, яке проводилося впродовж 2012 року в Подільському центрі зайнятості м. Києва. Вибірку склали 70 жінок, які були поділені на дві групи: експериментальна (жінки, по відношенню до яких було здійснено насильство) і контрольна (насильство не відбувалося). В кожній групі 35 осіб. Вік досліджуваних 25-55 років. Так, майже понад 50% респондентів називають як причину домашнього насильства безкарність, невизнання законом насильства в родині злочином. Більше половини опитаних (54,3%) вважають, що великий вплив на формування агресивної поведінки справляє виховання батьків, а також жорстокість, пережита або бачена в дитинстві [29, с. 11].

Вітчизняні вчені справедливо зауважують, що в Радянському Союзі насильству в сім'ї не приділялась належна увага з боку держави [4, с. 10]. Тому ще однією причиною домашнього насильства можемо назвати так звану «радянську спадщину», де при формуванні у населення свідомості за соціалістичної суспільно-економічної формації, їх адаптації до адміністративно-командної системи, інститут прав людини та визнання людини найвищою соціальною цінністю було утопією. Таким чином, під причинами домашнього насильства розуміємо різноманітні негативні явища, процеси, умови та інші чинники, які в свою чергу прямо чи опосередковано

здійснюють детермінуючий вплив функціонування насильства в родинному середовищі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

3.1. Ратифікація «Стамбульської Конвенції» як ефективний засіб протидії домашнього насильства

Насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення та негативним виявом суспільного життя, що загрожує безпеці як власне сім'ї, так і суспільства загалом [2, с. 83]. Сучасна правова система має адекватно та своєчасно реагувати на розвиток та функціонування різноманітних суспільних викликів, загроз та явищ, зокрема які мають місце в приватно-сімейному середовищі, про що доцільно чітко окреслити у національному законодавстві, гармонізованому з міжнародним. Більше того, удосконалення організаційно-правових засад протидії домашньому насильству мають забезпечуватись скоординованою діяльністю уповноважених на те суб'єктів на всіх рівнях управління, та головним чином узгоджуватись із тенденціями розвитку міжнародного права та законодавства.

Для удосконалення існуючих механізмів протидії домашнього насильства набуває особливого значення питання щодо ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [11] або так званої «Стамбульської Конвенції».

Вказаний міжнародний акт був відкритий для підписів 11 травня 2011 року у Стамбулі (Туреччина). Конвенція набрала чинності 1 серпня 2014 року. Метою Конвенції є попередження насильства, захист постраждалих та «покінчення з безкарністю злочинців», зокрема у преамбулі визнається, що жінки й дівчата часто піддаються тяжким формам насильства, як-от:

домашньому насильству, сексуальним домаганням, зґвалтуванню, примусовому шлюбові, злочинам, учиненим в ім'я так званої «честі», та каліцтву геніталій, що становить тяжке порушення прав людини стосовно жінок і дівчат і є головною перешкодою для досягнення рівності між жінками та чоловіками [11].

«Стамбульська Конвенція» є першим міжнародним нормативно-правовим актом, де системно врегульовано комплекс засад, спрямованих на:

- 1) визнання інституту прав і свобод людини та громадянина;
- 2) запобігання та протидію домашнього насильства і суміжних йому явищ;
- 3) виявлення та захист осіб, які зазнали домашнього насильства;
- 4) осуд, переслідування та покарання осіб, які здійснюють домашнє насильство.

Відмітимо, що Україна підписала Стамбульську конвенцію, проте у формулюванні, що виключає можливість ратифікації. У пояснювальній записці до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» зазначено про необхідність ратифікації Стамбульської конвенції зумовлена і перспективою набуття Україною повноправного членства в ЄС та, відповідно, наближенням чинного та майбутнього законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також пов'язана із зобов'язаннями України перед Радою Європи. Чинне законодавство України не містить всеохоплюючого визначення насильства щодо жінок і гендерно зумовленого насильства (водночас гендерно зумовлене насильство має багато проявів: домашнє насильство, зґвалтування, фізичні напади, переслідування, сексуальні домагання тощо), не передбачає ефективного цивільно-правового захисту потерпілих, гендерної складової у проведенні превентивних заходів [25].

Зокрема у висновку на проект Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і

домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 0119 відмічається, що ратифікація цієї Конвенції сприятиме, зокрема, протидії дискримінації за гендерною ознакою, забезпеченню комплексного підходу до запобігання будь-яким формам гендерно зумовленого насильства; запровадженню механізмів боротьби з усіма формами гендерно зумовленого насильства; забезпеченню додаткових гарантій захисту права на рівність між чоловіками і жінками, усуненню правових положень, які спричиняють дискримінацію тощо [25].

14.11.2016 проект Закону було одержано парламентом. Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України у своєму висновку (№16/3-1250/0119 від 15.11.2016) зазначає, що не заперечує проти ратифікації Конвенції. За наслідками розгляду законопроекту на своєму засіданні 15 листопада 2016 року (Протокол №80) Комітет ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України прийняти згаданий проект Закону за основу та в цілому. 17.11.2016 – передано на доопрацювання в Комітет [25].

До причини пасивної участі України у ратифікації Стамбульської Конвенції відносимо наступні:

1) нормативно-правові (ратифікація Конвенції передбачає внесення змін та доповнень в поточне національне законодавство);

2) соціально-економічні та військові (в сучасних глибинної кризи в усіх сферах суспільного життя та військових подій на Сході України питання щодо ратифікації не перебувають на порядку денному).

Переконані, що ратифікація вказаної Конвенції не є абсолютним засобом усунення, протидії та ліквідації такого суспільно небезпечного явища як насильство в сім'ї, оскільки, на основі ґрунтовного аналізу її положень, можемо стверджувати, що основним суб'єктом домашнього насильства визнаються такі категорії як жінки та дівчата. Перелік потенційних жертв є набагато ширшим, про що детально регламентовано у підпункті 2.1 нашого дослідження. В той же час ратифікація цієї Конвенції є важливим та цінним механізмом в частині модернізації і удосконалення існуючих засобів та способів попередження та протидія насильства в сім'ї.

3.2. Перспективи запровадження інституту уповноваженого з питань попередження та протидії домашнього насильства

В цілому можемо констатувати, що наразі спостерігаються позитивні зрушення щодо удосконалення існуючих механізмів протидії домашньому насильству, які орієнтуються, хоча й дещо умовно, на демократичні та правові засади, а також визнання прав людини. В той час, практика поширення насильства в сімейному середовищі свідчить про необхідність детального дослідження діяльності суб'єктів, функціональні повноваження яких спрямовані на протидію вказаного явища.

Так, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;
- 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать: 1) служби у справах дітей; 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти; 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я; 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; 6) суди; 7) прокуратура; 8) уповноважені органи з питань пробації.

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам: 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; 2) притулки для дітей; 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей; 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); 5) центри соціально-психологічної допомоги; 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); 7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам [22].

Не дивлячись на широкий спектр суб'єктів, їх компетенція, по-перше, не прямо, а опосередковано спрямована на протидію насильства в сімейному середовищі; по-друге, основним інституційним індикатором протидії домашнього насильства виступає виконавча гілка влади. Вбачаємо за доцільне здійснення парламентського контролю в досліджуваній сфері шляхом запровадження спеціального інституту – Представника Уповноваженого Верховної Ради України з питань попередження та протидії домашнього насильства. Позитивним прикладом його формування можуть послужити інститути, які функціонують при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини (зокрема Представник Уповноваженого з дотримання прав людини в місцях несвободи та процесуальних прав, Представник Уповноваженого з дотримання інформаційних прав та представництва в Конституційному Суді України, Представник Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців тощо).

Діяльність пропонованого нами Представника Уповноваженого Верховної Ради України повинна спрямовуватись на здійснення парламентського контролю щодо попередження та протидії домашнього насильства, а також захист та надання допомоги (передусім психологічного та правового характеру) особам, які зазнали цього явища.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті дослідження сформульовано такі висновки та рекомендації:

1. Ідентифіковано та розкрито соціальну природу домашнього насильства, зокрема на основі узагальнення законодавчого визначення вказаного поняття, виділено його характерні риси: це діяння (дії або бездіяльність), тобто проявляється шляхом вчинення активних вольових дій або в пасивному вольовому поведженні; здійснюється у формі фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства; вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання; суб'єктами є родичі (або колишні родичі). Аргументовано, що законодавче визначення поняття домашнє насильство не є ідеальним оскільки не відображає ефективні механізми захисту суб'єктів, які його зазнали та не окреслює види відповідальності за його вчинення.

2. Узагальнено правові засади протидії домашнього насильства як систему міжнародного й національного законодавства, в тому числі їх окремі норми, які прямо чи опосередковано регулюють питання щодо протидії цього антисоціального явища, зокрема визначають відповідальність за вчинення діянь фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства одного члена сім'ї по відношенню до іншого. На національному рівні основоположним документом щодо протидії домашнього насильства є Конституція України. Не дивлячись на те, що в Основному Законі відсутня пряма вказівка щодо недопущення проявів домашнього насильства чи захист громадян, які його зазнали, це опосередковано впливає із глибинного аналізу його норм.

3. Визначено суб'єктів домашнього насильства як психологічно та соціально-вразливу групу осіб, які потребують до себе підвищеної уваги з боку держави та громадянського суспільства шляхом закріплення законодавчих гарантій, які спрямовані на їх убезпечення від прецедентів

домашнього насильства у майбутньому. Набуття правового статусу суб'єкта домашнього насильства впливає із таких юридичних фактів: постраждалий є виключно фізичною особою, незалежно від віку, майнового стану, місця проживання тощо; сімейне споріднення (першого, другого, третього та четвертого ступенів) кривдника та особи, яка зазнала насильства; вчинення діяння фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру одного члена сім'ї по відношенню до іншого; потреба правової, соціальної, психологічної та духовної допомоги та підтримки від вказаного суспільно небезпечного діяння.

4. На основі наукового доробку встановлено причини домашнього насильства, серед яких соціальні, економічні, психологічні, педагогічні, соціально-педагогічні, правові, політичні, соціально-медичні, фізіологічні та медичні тощо. Доведено, що в ієрархії вищезазначених причин домашнього насильства саме правові займають перше місце, зміст яких полягає у відсутності усвідомлення безкарності, суспільної небезпеки насильницьких дій та їх наслідків.

5. Обґрунтовано доцільність ратифікації «Стамбульської Конвенції» як ефективного засобу протидії домашнього насильства, оскільки вказаний документ є першим міжнародним нормативно-правовим актом, де системно врегульовано комплекс засад, спрямованих на: визнання інституту прав і свобод людини та громадянина; запобігання та протидію домашнього насильства і суміжних йому явищ; виявлення та захист осіб, які зазнали домашнього насильства; осуд, переслідування та покарання осіб, які здійснюють домашнє насильство.

6. Окреслено перспективи запровадження інституту попередження та протидії домашнього насильства, оскільки не дивлячись на широкий спектр суб'єктів протидії домашнього насильства, їх компетенція, по-перше, не прямо, а опосередковано спрямована на протидію насильства в окресленому середовищі; по-друге, основним інституційним індикатором протидії домашнього насильства виступає виконавча гілка влади. Запропоновано

здійснення парламентського в досліджуваній сфері шляхом запровадження спеціального інституту – Представника Уповноваженого Верховної Ради України з питань попередження та протидії домашнього насильства.

СПИСОК ВИКРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апеляційний суд Хмельницької області оприлюднив рекомендації «круглого столу» з питань насильства у сім'ї. URL: <https://court.gov.ua/archive/406440/> (дата звернення: 20.01.2019).
2. Ботнаренко І. А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 83–96.
3. *Великий тлумачний словник української мови* (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Волощук А. М., Ярмакі Х.П., Ковальова О.В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї : монографія. Одеса : ОДУВС, 2013. 218 с.
5. Герасименко Г.В. Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 1 (32). С. 43–57.
6. Декларация об искоренении насилия в отношении женщин: провозгл. резолюцией 48/104 Ген. Ассамблеи ООН от 20 дек. 1993 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506 (дата звернення: 20.01.2019).
7. Домашнє насильство в Україні: наук. звіт / Правозахисники Міннесоти; С. Бенуелл, Е. Барклай, Е. Дьюбан, Р. Філліпс. США, 2000. 52 с.
8. Загальна декларація прав людини: рішення Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. *Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 20.01.2019).
9. Існуюча система збирання та аналізу даних про насильство щодо жінок і насильство в сім'ї в Україні. *Аналітичний експертний звіт*. URL: <https://rm.coe.int/1680471c22> (дата звернення: 20.01.2019).
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

11. Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU11251.html (дата звернення: 20.01.2019).

12. Конституція України прийнята на п'ятій сес. Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

13. Малиновська Т.М. Попередження насильства над жінками в сім'ї. *Право і безпека*. 2016. № 1 (60). С. 117–120.

14. Моніторинг національної судової практики розгляду судами кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї / за заг. ред. О. А. Шаповалової. Київ: ВАІТЕ, 2014. 190 с.

15. Насилие в отношении женщин. Основные факты. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (дата звернення: 20.01.2019).

16. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навч.-метод. посіб. / уклад.: А. В. Запорожцев., А. В. Лабунь, Д. Г. Заброда та ін. Київ. 2012. 246 с.

17. Петровський П. Філософські основи методології державного управління. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України* / за заг. ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 14/15. С. 118–125.

18. Пивоваров В. В., Ілліна А.В. Кримінологічний аналіз законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 280-284.

19. Полковенко О. В., Кобеньок Г. В., Полковенко Т. В. Домашнє насильство: причини, ознаки, методи попередження. *Scientific Journal «ScienceRise». Психологічні науки*. 2015. №5/1(10). С. 71–74.

20. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 124 с.

21. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 34.

22. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.01.2018 № 2229-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

23. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН від 06.10.1999. *Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 20.01.2019).

24. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 70. Втратив чинність.

25. Проект Закону про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 14.11.2016 № 0119. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60492 (дата звернення: 20.01.2019).

26. Сташків Б. І. Вступ до права соціального забезпечення: навч. посіб. Чернігів: РВК «Десна». 232 с.

27. Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. *Офіційний вісник України*. № 4. Ст. 67.

28. Сукмановська Л. М. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип. 3. С. 272–281.

29. Циганчук Т. В., Лях Д. Д. Причини та наслідки насильства над жінкою. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3530/1/2.pdf> (дата звернення: 20.01.2019).

30. Щороку понад 1,8 мільйона українок потерпають через домашнє насильство. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2588861-soroku-ponad-18-miljona-ukrainok-poterpaut-cerez-domasne-nasilstvo.html> (дата звернення: 20.01.2019).